דעבדה כי כיסתא: **מתני'** הקורע בחמתו ועל מתו [א]וכל המקלקלין פטורין [ב]והמקלקל ע"מ לתקן שיעורו כמתקן (א)[ג]שיעור המלבן [ד]והמנפץ [ה]והצובע [ו]והטווה [ז]כמלא רחב הסיט כפול [ח]והאורג שני חוטין שיעורו כמלא הסיט: **גמ'** ורמינהו [ט]הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב [י]ואע"פ שמחלל את השבת יצא ידי קריעה לא קשיא הא במת דידיה הא במת דעלמא והא מתו קתני לעולם במת דידיה ובהנך דלאו בני אבילות נינהו ואי חכם הוא חיובי מיחייב (ב)דתניא [כ]חכם שמת הכל קרוביו הכל קרוביו ס"ד אלא אימא הכל כקרוביו הכל קורעין עליו הכל חולצין עליו הכל מברין עליו ברחבה לא צריכא דלאו חכם הוא [ל]ואי אדם כשר הוא חיובי מיחייב דתניא (ג)מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהן קטנים כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר כדי שיבכה ערבונא שקלי מיניה אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר [מ]שכל הבוכה על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה (א) לא צריכא דלאו אדם כשר הוא ואי דקאי בשעת יציאת נשמה חיובי מיחייב דתניא (ד)ר"ש בן אלעזר אומר [נ]העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לס"ת שנשרפה לא צריכא דלא קאי בשעת יציאת נשמה תינח מתו אלא חמתו אחמתו קשיא חמתו אחמתו נמי לא קשיא הא ר' יהודה הא ר"ש הא ר' יהודה דאמר (ה)מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה הא ר"ש דאמר (ו)מלאכה שאין צריכה לגופה פטור עליה אימר דשמעת ליה לר' יהודה במתקן במקלקל מי שמעת ליה א"ר אבין [ס]האי נמי מתקן הוא דקעביד נחת רוח ליצרו וכהאי גוונא מי שרי והתניא (ז)ר"ש בן אלעזר אומר משום חילפא בר אגרא שאמר משום ר' יוחנן בן נורי המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך [ע]כעובד ע"ז (ח)שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז והולך ועובד א"ר אבין מאי קראה [1]לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע לא צריכא [פ]דקא עביד למירמא אימתא אאינשי ביתיה כי הא דרב יהודה שליף מצבייתא רב אחא בר יעקב תבר מאני תבירי רב ששת רמי לה לאמתיה מוניני ארישא רבי אבא תבר נכתמא אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא [צ]כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנאמר [2]נודי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך א"ר (ט)יהודה אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו שנאמר [3]ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש מלמד שרגש עליהן הר להורגן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן [ק]כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה שנאמר [4]בסאסאה בשלחה תריבנה איתיביה ר' חייא בר אבא לר' יוחנן [5]ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע א"ל בבלאי ימים האריכו שנים לא האריכו אלא מעתה [6]למען ירבו ימיכם וימי בניכם ימים ולא שנים (י)ברכה שאני וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אחד מן האחין שמת

ידאגו

דעבדה. הבגד: **כי כיסתא.** הולכת ומתקפלת שאין הבגד שוה ובולט בבגד כמין כיס וצריך לקרוע הבגד למטה ומולל לפניו (ב) והתפירה מתיישבת: **מתני' הסיט כפול.** מפרש בגמרא(י). סיט הוא הפסק שבין אצבע לאמה כמו שאדם יכול להרחיבו ואם טוה וליבן וניפץ וצבע שהן כולן אבות מלאכות חוט א' ארוך כשיעור הזה חייב: **האורג ב' חוטין שיעורו.** ברוחב הבגד כמלא הסיט שאע"פ שלא ארגו על פני כל רוחב הבגד חייב: **גמ' נראה בעיני דהכי גרסי' ורמינהו הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו חייב ואע"פ כו'.** ולמאי דגרס הקורע בחמתו ובאבלו ועל מתו אע"פ כו' לא ידענא מאי יצא ידי הקריעה שייך למימר אבחמתו ואמאי נקט בחמתו: **יצא ידי הקריעה.** שאדם חייב לקרוע על מתו: **הא במת דידיה.** ברייתא דקתני חייב במת דידיה שחייב לקרוע עליו הלכך קריעה דידיה לאו קלקול הוא אלא תקון: **והא מתו.** נמי קתני במתני': **לעולם במת דידיה.** שמוטל עליו לקוברו ומיהו בהנך דלאו בני אבלות נינהו שאינן מאותן האמורים בפרשת כהנים (ויקרא כא) אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו: ופרכינן **ואי חכם הוא זה שמת חיובי מיחייב.** נמי לקרוע וכיון דמיחייב מתקן הוא ואמאי פטור: **חולצין.** יוצאים לפניו חלוצי כתף חלוקו קרוע עד שכתיפו חלולה ערומה: **מברין עליו ברחבה.** שהיו מברין האבלין ברחבה. סעודה ראשונה שאבל אוכל אינו אוכל משלו ואסור דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (כד) לחם אנשים לא תאכל: **ערבונא שקלי.** קודם שיחטא נטלו משכונו: **לס"ת שנשרף.** הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע כדאמרינן במו"ק (דף כו.) במגילה ששרף יהויקים דכתיב (ל) לא פחדו ולא קרעו בגדים (ג) אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצות: **הא ר' יהודה כו'.** ומתו אמתו הכי נמי הוה מצי לתרוצי אלא מעיקרא אהדר לאוקמינהו כחד תנא ולא מתוקמא אלא כר' יהודה דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כמוציא את המת (ד) לקוברו: **נחת רוח ליצרו.** שמשכך את חמתו: **מי שרי והא תניא כו'.** אלמא לאו מתקן הוא שמלמד ומרגיל את יצרו לבא עליו: **בך.** משמע בקרבך שאם היה בך תשתחוה לאל נכר לבסוף: **שליף מצבייתא.** מן הבגד בחמתו להראותם שהוא כועס ויגורו מלפניו: **מוניני.** ציר של דגים קטנים: **נכתמא.** כיסוי הכד: **נודי ספרתה אתה.** לשון לנוד לו (איוב ב): **ויקברו אותו.** ביהושע כתיב: **שרגש עליהן** (ה) **הר להורגן.** שלא הספידו כראוי: **מדה כנגד מדה.** הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי החכם אף לחייו לא יחושו מן השמים: **בבלאי.** דמבבל סליק: **ימים האריכו.** שכלו ימיהם בטוב דחשיב אריכות ימים כדאמרי' בסדר יומא (דף עא.) כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו(מ) וכי יש לך שנים של חיים ושנים שאינם של חיים אמר רבי אלעזר אלו שנותיו של אדם שמתהפכות עליו מרעה לטובה:

ידאגו

הכל חולצין עליו. אומר רשב"א דאפי' אינו רבו חייב כדאמרינן במו"ק (דף כה.) מי תני רבו שמת חכם שמת תני והא דאמר בשילהי פרק אלו מציאות (ב"מ לג.) רבא קרע עליה דההוא גברא דאסבריה זוהמא ליסטרון היינו קרע שאינו מתאחה כדין תלמיד לרב כדתני בפרק אלו מגלחין (מו"ק דף כו.): **דתניא ר"ש בן אלעזר** אומר העומד על המת כו'. משמע ליה להש"ס דמיירי אפי' באינו כשר[א]: **הא** ר' יהודה והא ר"ש. פי' בקונט' דבהאי שינויא נמי משני דלא קשה מתו אמתו והא דלא קאמר אלא[ב] משום דלא הוזכר אמורא לעיל[ג] וקשה לר"י דע"כ תרוייהו במת דידיה איירי ולא במת דעלמא כדקתני בברייתא דלעיל דיצא ידי קריעה וא"כ הויא מלאכה שצריכה לגופה כיון שהיא צורך מצוה[ד] כדמוכח לקמן ונראה לר"י דלא מתרץ אלא חמתו אחמתו אבל בעל מתו לא פליגי דבמת דעלמא פטור דמקלקל הוא ובמת דידיה דאיכא מצוה חשיב מתקן אע"ג דלקמן משמע דלצורך מצוה לא חשיב ר"ש תיקון דהא יליף ממילה והבערת בת כהן דמקלקל בחבורה ובהבערה חייב התם מקלקל הוא לגמרי שאינו צורך אחר אלא מה שהוא צורך מצוה אבל גבי קריעת אבל הוי תיקון הבגד על ידי קריעה[ה] שיוכל ללובשו בכל שעה (נ)ואית (ו) בו חימוס ועוד כמו שמחלק לקמן ר"ת[ו] דהתם התיקון בא לבסוף שבשעת חבורה והבערה אינה באה הכשר מצוה עד הגמר אבל הכא בשעת קריעה בא התיקון ולא חשיב קלקול[ז]: **לא צריכא דקעבד למירמא אימתא כו'.** השתא הוה מצי לאוקמי תרוייהו כר' יהודה ומתני' דלא עבד למירמא אימתא[ח] דבלא"ה מוקמינן לקמן כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה פטור אלא דניחא ליה לאוקמי מתני' בדעביד למירמא אימתא דאי בחמתו (ז) פשיטא דפטור: **שרגש** עליהן ההר כו'. משום דלא אשכחן דכתיב ביה ויבכו אותו שלשים יום כמו במשה ואהרן. ע"כ תוספות שאנץ. רש"ל:

חוץ

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"א מהל' שבת הל' יז סמג לאוין סה:
ז ב מיי' שם הלכה יח: [ע"ש]
ח ג מיי' פ"ט שם הל' י סמג לאוין סה:
ט ד מיי' שם הל' יג:
י ה שם הלכה יג:
יא ו שם הלכה טו:
יב ז שם הלכה ז:
יג ח שם הלכה יח:
יד ט מיי' פ"י שם הל' י:
טו י טוש"ע י"ד סימן שמ סעיף כח:
טז כ מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה יא סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף ז:
יז ל מ מיי' שם ופי"ב הלכה יב טוש"ע שם סעיף ו:
יח נ מיי' פ"ט שם הל' יא טוש"ע שם סעי' ה:
יט ס מיי' פ"י מהלכות שבת הלכה י ופ"ח הלכה ח ופי"ב הלכה א:
כ ע פ מיי' פ"ג מהל' דעות הלכה ג ופ"ו מהלכות מלכים הלכה י סמג לאוין רכט:
כא צ ק מיי' פ"ב מהל' אבל הל' ב סמג עשין ב [ברי"ף פ"ג דמו"ק דף רלג. וברא"ש שם סי' נט]:

מוסף תוספות

א. מדנקט 'למת' סתם. תוס' הרא"ש. ב. כיון דסותר התירוץ הראשון. תוס' הרא"ש. ג. בתירוץ הראשון, לא קאמר 'אלא'. תוס' הרא"ש. ד. [ד]הא חבלת מילה והבערת בת כהן מחייב ר' שמעון לקמן וא"כ צריכה לגופה היא דהכשר מצוה אחשביה צריכה לגופה. תוס' הרא"ש. ה. כיון דאינו יכול ללובשו כ"א ע"י קריעה, דבקריעה זו חזי. תוס' הרא"ש. ו. [ד]הא דפטרינן מקלקל דעלמא, היינו דומיא דחובל וצריך לכלבו ומבעיר וצריך לאפרו. תוס' הרא"ש. ז. הלכך מחייב לר"ש. תוס' הרא"ש. ח. דלהכי פטור, דלא מתקן מידי. תוס' הרא"ש.

רב נסים גאון

פרק שלשה עשר

ר' אליעזר אומר האורג

חמתו אחמתו לא קשיא הא ר' יהודה הא ר' שמעון. הא ר' יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, הא ר' שמעון דאמר פטור עליה, כבר פירשנו בפרק ראשון. אבל דבריהם מתני' ר' יהודה היא דאמר מקלקל בחבורה פטור וברייתא ר' שמעון דאמר מקלקל בחבורה חייב, ולא אשכחית עיקר פלוגתא ולא ידעינן לה. אבל אדוננו האיי גאון כתב בפירוש זה הפרק כזה הענין, והא מילתא דמקלקל בחבורה דקאמרינן פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון היא עדיין לא ידעינן פלוגתייהו היכא ניהי, ומתניתא דמפרש בה ר' יהודה ור' שמעון במקלקל בחבורה לא שמיע לנא אלא מגמ' ידיענן דפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון היא.

רבינו חננאל

הקורע על מתו פטור. ואקשינן וכי מקלקל הוא, והתניא הקורע על מתו בחמתו ובאבלו אע"פ שחילל (בשבת) את השבת יצא ידי קריעה. וכיון שיצא ידי קריעה נמצאת מלאכתו מתקיימת ובשבת כי האי גוונא חייב. ופריקי' מתניתין בקורע על מת דעלמא, דכיון דלא מיחייב בקריעה, מקלקל הוא ופטור, וברייתא בקורע על מתו שלו שחייב לקרוע עליו. איני והא בין בזו ובין בזו על מתו קתני. ופרקינן מתו דמתניתין קרובו שאינו חייב לקרוע עליו, מתו דברייתא במי שחייב לקרוע עליו. ואם (הוא) [נ"א: יהא] זה המת שקרע עליו בשבת, חכם או [אדם] כשר, או היה עומד עליו בשעת יציאת נשמה, הקורע בכל אלה אינו חשוב כמקלקל אלא חייב. ואינו פטור אלא הקורע על מי שאין עליו לא חובה ולא מצוה לקרוע. **וקשיא לן דתנן במתניתין הקורע בחמתו פטור, ובברייתא תנינן הקורע בחמתו חילל השבת, מכלל דחייב.** ושנינן מתניתין ר' שמעון היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, ברייתא ר' יהודה דאמר חייב עליה. **וראינו** לרבותינו שפירשו הכי, היכא שמעינן לר' שמעון דשרי מלאכה שאינה צריכה לגופה, מיהא דתנן את החי במטה פטור אף על המיטה שהמיטה טפילה לו, את המת במיטה חייב. וכן כזית מן המת וכזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ, ור' שמעון פוטר. ואוקימנא [אמר רבה] א"ר יוחנן פוטר היה ר"ש אפילו במוציא המת לקוברו. ואע"ג דמת לקוברו קאי, ואית למימר מלאכה שצריכה לגופה היא, כיון דלאו מידי דמיבעי ליה למיכליה ולא (איתנהו) [איתהני] מיניה, מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ושרי ר"ש בכה"ג. והיכא שמעינן לר' יהודה דאסר, דאמרינן [לעיל מב] בדבר שאין מתכוין סבר לה כר"ש, במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר' יהודה. וגבי [כתובות ה] מהו לבעול בתחילה בשבת, דאמרינן במקלקל הלכה כר' יהודה או כר"ש. ותוב כופין קערה ע"ג הנר בשביל שלא תאחז בקורה כו'. א"ר יהודה מעשה בא לפני ריב"ז בערב ואמר חושש אני לו מחטאת. והא דאמרינן בכל מקום ר' יהודה היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, לא אשכחן לה עיקר אלא מיהא. וממאי דקא מפלגי ת"ק ור' יהודה בהא מתניתין במלאכה שאינה צריכה לגופה,

רבינו חננאל (המשך)

דאמרינן [לקמן דף קו] איכא דמתני לה אהא, הצד נחש בשבת ומתעסק שלא ישכנו פטור, ואם לרפואה חייב, מאן תנא, א"ר יהודה ר' שמעון היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. אבל דוכתא בהדיא דפליגי עלה בלשון הזה לא אשכחן אלא מהאי דוקא דאמרינן הכא, שנית מתו אלא [חמתו] אחמתו קשיא, אחמתו נמי לא קשיא, הא ר' יהודה הא ר' שמעון כדמפרש. **ומקשינן** אימור דשמעת ליה לר' יהודה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה במתקן, דאע"ג דלא קא מיכוין כיון דמ(י)מילא הויא מלאכה דניחא ליה חייב, במקלקל מי שמעת ליה. **ופרקינן** הקורע בגדיו בחמתו נמי מתקן הוא, דכד קניטה דעתיה בכעסיה, מתרווח בקריעת בגדיו ונמצא עושה נחת רוח ליצרו. **ואקשינן** וכי האי גוונא מי מיחייב, והתניא הקורע בגדיו בחמתו וכן המשבר כליו וכן המפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד ע"ז, שכך היא אומנותו של יצה"ר, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עבוד ע"ז כו'. **ופרקינן** לא עביד בכעסיה הכי, אלא מראה עצמו כועס להטיל אימה אאינשי ביתיה. **ואית** מן רבנן דטעו ותמהו, היכי מקשינן וכי האי גוונא מי מיחייב והא כעובד ע"ז חשיב, אטו עובד ע"ז והעושה דברים מכוערים מותר. ושניוה(א) [נ"א: ושנייה] לקושיא וגרסו מסבריהון וכי האי גוונא מי שרי, והתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר וכו'. ואהדרינן להו ואיסורא מי הוי, קשיא למ"ד מתקן [הוא] וחייב (הוא) ולא מיתוסף בו איסורא אחרינא. אלא לישנא דיקא הכי היא, וכה"ג [מי] מיחייב דכיון דאמר רבין מתקן הוא משום דעביד נחת רוח ליצרו ומשום הכי מחייב ר' יהודה על מלאכה שאינה צריכה לגופה, [ו]אקשינן עליה האי תיקונא הוא, אדרבה האי קילקולא רבה הוא משום דמגרה יצרו בעצמו ומקלקל הוא, ולא שמעינן לר' יהודה במקלקל דחייב. [ו]נדחה ר' אבין ובטיל פירוקיה לגמרי. ואוקימנא לא מחייב ר' יהודה בהא אלא משום דקא עביד למירמא אימתא אאינשי ביתיה וקא מיחזי דבחמתיה עביד וקא מכוין לתקוני אינשי ביתיה, וכ[ד]רב יהודה דהוא שליף מצובייתא כו', דכל כי האי גוונא תיקונא הוא ולא קלקולא. אלא מיהו מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, וכל מאן דעביד הכי בשבת, לר' יהודה חייב לר' שמעון פטור, ומתניתין כר' שמעון.

מסורת הש"ס

א) לעיל עט., ב) מ"ק כה. [תוספתא מ"ק פ"ב], ג) שם, ד) שם, ה) [לעיל עג: וש"נ], ו) [לקמן קו: קמא:] סנהדרין פה. כריתות כ:, ז) [תוספתא דב"ק פ"ט], ח) [נדה יג:], ט) [גיר' הרי"ף והרא"ש רבי ירמיה], י) [ב"ב קי:], כ) [לקמן קו.], ל) [ירמיה לו.], מ) [משלי ג], נ) ע' תוס' ד"ה הקורע על מתו וכו' דמקיים נוסחא ישנה ואין בו חימוס. פי' שע"י הקריעה נסתלק חימומו ע"ש ודלא כרש"ל שהגיה ואית בו חימוס,

תורה אור השלם

1 לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר: תהלים פא י

2 נֹדִי סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ: תהלים נו ט

3 וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּגְבוּל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת סֶרַח אֲשֶׁר בְּהַר אֶפְרָיִם מִצְּפוֹן לְהַר גָּעַשׁ: יהושע כד ל

4 בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: ישעיהו כז ח

5 וַיַּעַבְדוּ הָעָם אֶת יְיָ כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכֹל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשׁוּעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יְיָ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל: שופטים ב ז

6 לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: דברים יא כא

הגהות הב"ח

(א) גמ' כבוד שעשה לו לא: (ב) רש"י ד"ה כי כיסתא וכו' ומולל לפנים והתפירה: (ג) ד"ה לס"ת וכו' קרעו בגדיהם: (ד) ד"ה הא ר' יהודה וכו' כמוציא את המת. נ"ב ע"ל בפ' המצניע ד' צד ריש ע"ב: (ה) ד"ה שרגש עליהן ההר וכו' הספידוהו כראוי: (ו) תוס' ד"ה הא ר' יהודה וכו' בכל שעה דאית ביה חימוס: (ז) ד"ה לא צריכא וכו' דאי בחמתו גרידא פשיטא:

גליון הש"ס

גמ' איתיביה ר' חייא בר אבא לר' יוחנן ויעבדו העם. בילקוט יהושע כ"ד הביא זה על פסוק ז' שם ויעבוד ישראל את ה' וגו':

מוסף רש"י

המלבן. למר (לעיל עט.). **מלאכה שאין צריכה לגופה.** כל מלאכה שאינה צריכה אלא לסלקו מעליו, הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דבדלונו לא באה לו ולא היה צריך לה, הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר"ש (לעיל צג:). **ברכה שאני.** דלכל ישראל מברך, דאין ברכה לחצאין (רשב"ם ב"ב קי:).